

Mivel a szerző az első részben hangsúlyozta, hogy a nyelv egy társadalmilag és kulturálisan meghatározott kommunikációs eszköz és egyben szokásrendszer is, a II. részben bemutatja, hogy a pragmatikai szemlélet hogyan tudatosítható és gyakoroltatható a nyelvórán. Valójában azonban ez már a lexika tanításánál elkezdődik.

A nyelvi készségeket feldolgozó 3.2-es rész célratörő, logikusan szerkesztett, és rengeteg ötletet ad a nyelv tanárok számára, hogyan állítsanak össze változatos óraterveket. Kiemelendő, hogy a sokszor unalmasnak és fárasztónak tartott íráskészség-fejlesztés megújításához a folyamatalapú írás használatát ajánlja a szerző. Nemcsak a módszert ismerteti, hanem a tanári visszajelzés fontosságát és módját is.

A szerző alapos elméleti felkészültségéről tanúskodik, hogy a nyelvpedagógia elismert magyar (pl. Bárdos Jenő, Dörnyei Zoltán, Éder Zoltán, Nikolov Marianne, Szili Katalin, Szűcs Tibor) és nemzetközi szakértőinek munkáira támaszkodik, gyakorlati jártasságát pedig mi sem példázza jobban, mint az óravezetés során elforduló lehetséges problémák elemzése a 4. fejezetben. A könyvet a visszajelzésről szóló rész zárja, amely magába foglalja a hibajavítást és a dicséretet is. Mivel a mérés és értékelés témaköréről e sorozatban egy külön kötetben olvashatunk, így itt csak a leglényegesebb alapvetések kerülnek elő.

A könyv tanárbarát, remekül használható módszertan órán, mivel az egyes fejezetekhez kapcsolódó előzetes feladatok nemcsak ötletesek, de dinamikussá is teszik a módszertan órát, ráadásul jó példával szolgálnak a csoportkohézió megteremtésére. A fejezeteket lezáró ellenőrző kérdések pedig segítenek az ismeretek átismétlésében.

Dóla Mónika releváns nyelvészeti és pedagógiai elméleti alapokra épülő könyve szilárd alapot biztosít a kezdő tanároknak, hogy a MID órájukat tudatosan, átgondoltan tervezék és valósítsák meg.

*Árvay Anett*

Bátyi Szilvia – Lengyel Zsolt (szerk.)

**Kétnyelvűség: magyar és nem magyar kontextus. Tanulmányok Navracsics Judit köszöntésére. Bilingualism: Hungarian and non-Hungarian context. Studies in honor of Judit Navracsics.**

Veszprém: Pannon Egyetem, 2020. 227. p.

ISBN 978-963-396-149-0

Navracsics Juditot, a Pannon Egyetem Magyar és Alkalmazott Nyelvtudományi Intézetének egyetemi tanárát köszönti a Báttyi Szilvia és Lengyel Zsolt szerkesztésében 2020-ban megjelent, magyar és angol nyelven íródott tanulmányokat tartalmazó kötet. Az írások középpontjában többnyire a két- és többnyelvűség áll, de megjelennek a nyelvészet egyéb témái is, így olvashatunk a pszicho- és a szociolingvisztika kutatási területei közül a nyelvkopásról, a megakadásjelenségekről, a feladatismétlés következményeiről, a fonológia és a helyesírás szerepéről a siket gyermekeknél, az új oktatási keretéről, a nyelvi diverzitásról, a kitöltött szünetekről, affektív-kognitív funkciókról, a perceptuális magánhangzók feltérképezéséről, Örkény egyperceseiről a kulturális mediátor fordító szemével, a többnyelvűségről, a kettősnyelvűség pozitív hatásairól, a transzlingualizmus értelmezéséről, a ruszofóbiáról, a gendernyelvészetről, valamint az orosz nyelv helyzetének alakulásáról a Baltikumban. A felsorolt témákból is látható, hogy a nyelvtudomány számos oldaláról, több társtudomány bevonásával vizsgálható a két- és többnyelvűség, és ez az eklektikus szemléletmód teszi a kötetet egyedülállóvá.

A kötet előszavában Lengyel Zsolt ír a két- és többnyelvűség jelenségéről, kiemelve Balassi Bálint török környezetét, Bél Mátyás magyar-szlovák-német többnyelvűségét, valamint Navracsics Judit munkásságát, aki „nem csak leélte a köszöntő kötet apropójául szolgáló éveket, hanem meg is élte: kitartó és elmélyült kutató munkája egyetemi doktori, egyetemi habilitáció és akadémiai doktori fokozat megszerzésére szolgált megbízható alapul”.

Az első tanulmány Bányi Szilvia angol nyelvű írása, amely a beszélők első nyelvében bekövetkező nyelvkopásra összpontosít egy olyan helyzetben, amikor a beszélő a második nyelv domináns környezetébe költözik. Prepubertás korban akár a teljes első nyelv is elveszhet, s ez akár a fonetikai, grammatikai, pragmatikai kompetenciákban, továbbá lexikai szinten is megtapasztalható – ez utóbbi a legsebezhetőbb terület. A szerző meglátása szerint a kétnyelvűeknél a kódváltás és az interferencia nemcsak a kétnyelvű módban van jelen, hanem egynyelvű módban is előfordul, mivel a nyelvek közötti interakció a nyelv minden szintjén tapasztalható.

Bóna Judit kutatása a nyelvtudás szintjét és a beszéd folytonosságát vette górcső alá. Ennek során 10 B1, és 10 C1 szintű magyar-angol beszélő szünethosszát és megakadását vizsgálták. Az eredményeket tekintve, a második nyelv esetében több megakadás-jelenség, hosszabb szünet-gyakoriság, hiba volt tapasztalható, mely a beszédtervezési nehézségtől, és a nyelvtudás szintjétől is függött.

Kees de Bot és Marjolijn Verspoor tanulmánya középpontjában a feladatismétlés áll, a komplex dinamikus rendszer teória perspektívájából, két nagyon hasonló tanuló esetén, és azonos feladatsorok tekintetében. A kutatás során, egy hasonló környezetben tanult 15 éves ikerpár teljesítményét vizsgálták nyolc hónapon keresztül, száz feladat kapcsán, a második nyelv fejlődését véve górcső alá. A vizsgálat során kiderült, hogy az azonos körülmények ellenére eltérőek voltak a fejlődési minták, mind lexikálisan, mind a produkált mondatösszhangban.

Csépe Valéria, a fonológia és az ortográfia kölcsönhatását vizsgálta a beszélő, valamint a beszélő-jelnyelvi kétnyelvűek esetében. A kutató olyan kérdésekre kereste a választ, mint pl. mi a szerepe a fonológiának a siket gyerekek esetében, valamint hogyan járul hozzá az olvasás készséghez a nyelvi tudás, a kor, és a hallási státusz.

Csernicskó István arra kereste a választ, hogy hogyan válhatnak többnyelvűvé a kisebbségek, mely kapcsán az Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa által elfogadott 2017-es új oktatási kerettörvény hatásait vizsgálta. Véleménye szerint, a törvény szűkítette az anyanyelven folyó tanulás lehetőségét és az oktatási nyelv megválasztásának a jogát.

Földes Csaba olyan globalizációs folyamatokra fókuszál, melyek negatívan hathatnak a nyelvi diverzitásra, mivel a kisebbségi nyelvek e folyamatok mentén, könnyen kihalhatnak. A nyelvi és filogenetikai sokféleséget, a világon beszélt több ezer nyelv megléte is tanúsítja, csakúgy, mint Nigéria több mint 500 nyelvének a száma. A kutató kiemeli az ausztriai Burgerland tartományban lévő osztrák-szlovák-magyar lakosokból álló Köpcsényt (Kittsee-t), mely település közép-európai unikumnak számít, a szuperdiverzív nyelvi kommunikációs alapkonfigurációt tekintve.

Gósy Mária, a kitöltött szünetek és a töltelékszavak használatának az összefüggéseiről írt a kétnyelvűek tekintetében. A kitöltött szünetek és a töltelékszavak a párbeszéd kommunikációs részét töltik ki, időt adnak a választásra, a probléma megoldására, a diskurzus megszervezésére és a szóátadásra, továbbá, természetes velejárói a spontán beszédnek. A kutató szerint fontos, hogy a kétnyelvűek mentális lexikonja tartalmazza a nyelvspecifikus kitöltött szüneteket és a töltelékszavakat, ugyanis az intézményesített keretek között a nyelvspecifikus megakadás-jelenségek tanítására nem, vagy alig kerül sor.

Grabovac Beáta és Pléh Csaba, az affektív-kognitív összefonódásokat vizsgálta, vajdasági kétnyelvűek kapcsán. A szerzőpáros kihangsúlyozza, hogy a kognitív kontrollt igénylő feladatok megoldásakor, a kétnyelvűek jobb mutatókkal rendelkeznek. A kódváltásnak és a kódkeverésnek gyakorlati előnye is van. A kódváltás költségekkel jár, és kontroll funkciókat aktivál. A kutatók, vajdasági vizsgálatokat végeztek, kontrollfunkciókat

mérő feladatokban, továbbá azt is vizsgálták, hogy hogyan éljük meg az emocionális tartalmakat az első, és a második nyelven.

Vincent J. Van Heuven és szerzőtársai, a perceptuális magánhangzók helyét vizsgálták az anyanyelvi holland és Hollandiában 8 éve élő, török bevándorlók, valamint holland-angol kétnyelvű egyének tekintetében. A cél a magánhangzók mentális reprezentációjának a megállapítása volt. Az angol-perzsa kétnyelvűek vizsgálata során azt a konklúziót vonták le, hogy az angol magánhangzók reprezentációja az angol nyelvet tanuló perzsa beszélők esetében torz és helytelen, továbbá a hátul képzett magánhangzók nem tudták megkülönböztetni a perzsa tanulók, ami zavart okozott az artikulációikban.

Hortobágyi Ildikó és Remete Anita Örkeny egyperceseit vette görcső alá multikulturális aspektusból, és arra keresték a választ, hogy lefordíthatók-e Örkeny egypercesei úgy, hogy a kulturális értékek, a mondanivaló, a groteszk, az abszurditás, a posztkommunista identitás, az ismétlődő sémák és a nyelvezet ne szenvedjen csorbát, továbbá a forrásszöveg fordítása háttértudás nélkül is érthető maradjon A szépirodalmi utalás üde színfolt a tanulmánykötetben, akárcsak a hamarosan soron következő képzelt interjú szerkezete.

Horváth Lilla és Ulrike Jessner a magyarországi többnyelvűvé válás lehetőségét taglalja. Tanulmányukban kiemelik az intézményesített keretek között támogatott idegen nyelvoktatás és tanulás fontosságát, a különböző kultúrák megértése, a nemzeti és az európai identitás, valamint a személyes fejlődés szempontjából. A harmadik nyelv elsajátításának az előnyeit taglalják egy longitudinális, angol és német nyelvet tanuló középiskolásokkal folytatott kutatás kapcsán, amelynek eredményeképpen a tanulás során kialakult kommunikációs és kognitív előnyt, az absztrahálást, az adaptivitást, a plaszticitást és a kedvezőbb metanyelvi tudatosságot emelték ki. A metapragmatikai képességek,

a kreativitás, a jobb képzelőerő és analitikus képességek fejlettsége, a szinergiahatás, továbbá a kommunikációs érzékenység is a többnyelvűség előnyeit igazolja.

Parapatics Andrea tanulmánya a nyelvjárási háttérű beszélők, kettősnyelvű beszélővé válását hangsúlyozza, valamint azt a tendenciát, amelynek alapján a köznyelv és a nyelvjárás egyre inkább közelíteni kezd egymáshoz. A globalizáció (egyetemeség és egyediség egyben) és a regiolektus (területi alapon eltérő nyelvhasználati forma) fogalmait emeli ki, valamint javasolja a nyelvjárás beépítését a standard oktatásba. Meglátása szerint a nyelvjárás akár tudományos kommunikációra is alkalmas lehet, és esztétikumhordozó is egyben, mi több, kettősnyelvűséget is von maga után. A kettősnyelvűség számos kognitív előnnyel jár, és pozitívan hat az iskolai szövegértésre, az aritmetikára és az absztrahálásra egyaránt, mégis a terület alábecsült és alulkutatott.

David Singleton a transzlingualizmus rejtélyét fedi fel a tanulmányában, walesi vizetekre evezve, abba az érába, amikor a walesi és az angol nyelv váltakozó használata volt jelen a walesi nyelvórákon. A kétnyelvű iskolákban az említett nyelvek kölcsönösen támogatták egymást, és előnyt teremtett a társadalomban, a kultúrában és a munkahelyeken egyaránt. A kutató meglátása az, hogy egy nyelvészeti repertoárral rendelkezünk és azt sugallja, hogy a nyelvek történelmileg, politikailag és ideológiailag is meghatározott entitások.

Tóth Szergej egy képzeletbeli interjú keretén belül a ruszofóbia jelenségével foglalkozik. A képzelt interjú „megtöri” a korábbi tanulmányok egységes szerkezetét, ugyanakkor a szerkezetével és a provokatív stílusával üdítően hat.

A kötet utolsó tanulmányában Vigh-Szabó Melinda az orosz nyelv helyzetét vizsgálta meg diakrón szempontból a Baltikumban a XI. századtól kezdve. Észtország, Lettország és Litvánia többnyelvű-és többkultúrájú

társadalom, ahol változó az orosz kisebbség aránya. Míg Észtországban 25%, Lettországban 25.8%, addig Litvániában 5.8% az orosz kisebbség aránya. Mindhárom országban az ország hivatalos nyelvén folyik a közoktatás, Észtországban az orosz tanítási nyelvű 10-12. évfolyamokon a tárgyak 60%-t észtül kell tanítani, Lettországban a 7-9. osztályban a tananyag 80% lett nyelvű, és a 9. és 12. évfolyamos központi vizsga csak lett nyelven tehető le, továbbá a felsőoktatásból is fokozatosan tűnnek el az orosz nyelvű képzések. Litvániában, kötelező érettségi tárgy lett a litván nyelv és egyre több tárgyat kell litván nyelven oktatni. Sok esetben, a párhuzamos együttélés miatt ellenszenv is kialakulhat, és az ott élő etnikumok számára a társadalmi többnyelvűség kezelése kihívást jelent.

A kötet keretét a szerkesztő bevezetője és a kötet végén található, Navracsecs Judit 1995-től publikált kiemelt munkáit tartalmazó, válogatott bibliográfia adja.

A tanulmánykötet nemcsak olvasmányos, sokszínű, de kellő tudományos jelentőséggel is bír. Stílusa, az eklektikus megközelítések és diszciplínák miatt is változatos: tudományos, néhol szépirodalmi, ugyanakkor nem egy esetben provokatív.

A kötetterv külleme is páratlan a maga nemében: a borító például – mely Annus Gábor munkáját dicséri – az ünnepeltet és a hozzá közelállókát ábrázoló sajátos fotomontázst tartalmaz.

A Navracsecs Judit tiszteletére íródott kötetben megjelent sokszínű tanulmányokat – azok transzdiszciplinaritása és sokszínűsége miatt – nemcsak a többnyelvűség kutatóinak ajánlom, hanem minden nyelvésznek és nyelvészhallgatónak, ugyanakkor a kötet érdekes lehet olyan laikus nem nyelvészeknek is, akik két- vagy többnyelvű egyének, és arra kíváncsiak, hogy mennyi előnnyel jár a két vagy több nyelv ismerete.

Ürmösné Simon Gabriella

## Dobos Csilla **Nyelv és jog**

Miskolc: Miskolci Egyetemi Kiadó, 2014. 258 p.  
ISBN 978-615-5216-63-3

Dobos Csilla nyelvész, habilitált egyetemi docens *Nyelv és jog* című monográfiája arról a mintegy két évtizedes munkásságról ad számot, melyet a szerző a jogi nyelvnyelvészeti kutatásának szentelt. A szerző vizsgálódásai a Miskolci Egyetem Alkalmazott Nyelvészeti és Fordítástudományi Tanszékén – a szakszöveg-fordítás témakörén belül – főként német jogi szakszövegek magyarra fordításának interlingvális gyakorlatából indultak ki, majd egy kutatás keretében figyelme a jogi szövegek magyar nyelven belüli, intralingvális fordításának kérdései felé fordult, azaz azt a verbális folyamatot kísérte nyomon, melynek során „a laikus személyek által a köznyelven előadott történetek jogi narratívumokká alakulnak át” (11). Az itt bemutatásra kerülő munka közel 260 oldalon, nyolc nagy részben, ezeken belül fejezetek és alfejezetek egész sorára tagolva tárgyalja a jogi nyelv jellemzőit. A nyelvészeti megközelítés egyes konkrét területei a könyv részeinek címében egyértelműen megjelennek.

A monográfia szövegéhez az oldalakon összesen mintegy negyven, a megértést nagymértékben segítő szemléletes ábra, illetve a mondottakat illusztráló, avagy a tanulságokat összefoglaló táblázat kapcsolódik. Nem maradhat említés nélkül az az elemzések alapját képező összesen 110 példa sem, amely a fő szövegtől nyomdatechnikailag is elkülönülve – a kutatási adatbázisból (ld. a 37. oldal leírását) merítve – különböző terjedelmű, a konverzációelemzés eszköztárával transzkribált szövegeken mutatja be a jogi eljárás eltérő színterein elhangzottakat. Az irodalomjegyzék 275 művet sorol fel, de ez a szám a kapcsolódó – 2011 és 2014 között a témában megjelent magyar szakirodalmat reprezentáló – kiegészítéssel eléri a háromszázat.